

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

BRICS Ülkelerinde Ticari Dinamikler: Türkiye ile BRICS Grubu Ülkelerin Ticari Yoğunluk Analizi

Trade dynamics in BRICS countries: an analysis of trade intensity index with Turkey and BRICS group countries

Mehmet Ali DEMİR¹

Öz

Dünya nüfusunun %40'ından fazlasına ve küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYİH) yaklaşık %-25'ine sahip olan BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) grubu ülkelerinin son yıllarda göstermiş oldukları ekonomik performansları sayesinde önümüzde yılların küresel ekonomik güçleri olacağı düşünülmektedir. Türkiye'nin de benzer bir şekilde yakın gelecekte BRICS grubu ülkelerinin göstermiş olduğu ekonomik performansa sahip olacağı ve ekonomisi ile bu grubun arasına katılacağı görüşü giderek artmaktadır. Önümüzdeki 30 yıl içerisinde de bu ülkelerin küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın %50'sini oluşturacağı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin BRICS grubu ülkeleriyle dış ticaretinin temel karakteristiklerini ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmada, BRICS grubu ülkelerinin küresel ticaretteki yerleri açıklandıktan sonra Türkiye'nin BRICS grubu ülkeleriyle ülke bazında dış ticaretinin 2010 yılından 2019 yılı sonuna kadar nasıl bir gelişim gösterdiği betimlenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, 2010-2019 yılları arasında Türkiye ile BRICS grubu ülkeleri arasındaki dış ticaret ilişkileri ihracat ve ithalat yoğunluk endeksleri kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, Türkiye'nin BRICS grubu ülkeler ile ikili ticaretinin gelişme gösterdiği ancak gerçekleştirmiş olduğu ikili ticaret sonucunda dış ticaret açıkları verdiği ve dış ticaretin BRICS grubu ülkeler lehine olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küresel ekonomi, BRICS, Türkiye, ihracat yoğunluk endeksi, ithalat yoğunluk endeksi.

Abstract

BRICS (Brazil, Russia, India, China and South Africa), which have more than 40% of the world population and about 25% of the global GDP, are expected to have global economic powers in the years, thanks to the economic performance of the countries. Turkey is also in a similar manner having shown that the BRICS group of countries in the near future will have on economic performance and economy is increasing the participation of opinion between these groups. It is estimated that these countries will constitute 50% of global GDP in the next 30 years. In order to explain basic characteristics which aims to reveal these workplaces in global trade respectively BRICS group of countries the foreign trade between Turkey and the BRICS group of countries then Turkey's BRICS group of foreign trade in some of the countries with the country tried to be described to show how a development from 2010 to until the end of 2019. It has also been analyzed using the foreign trade import and export intensity index between the years 2010-2019 took place between the BRICS group of countries with Turkey. In the study results, Turkey made the development of the BRICS group of countries with bilateral trade but given the trade deficit in bilateral trade results that have made and foreign trade of the BRICS group of countries have concluded that you favor.

Keywords: Global economy, BRICS, Turkey, Export Intensity Index, Import Intensity Index.

¹ Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisat Teorisi ABD, malidemir@karatekin.edu.tr

Giriş

Son dönemde gelişmekte olan ülkeler büyük bir mali krizle karşı karşıya kalsalar bile dünya sahnesinde önemli bir rol oynamışlardır. Bu anlamda ekonomik performanslarında da görüldüğü gibi küresel ekonominin toparlanması için önemli bir güç oluşturmaktadırlar. Küresel ekonominin yeniden örgütlenmesi ve küresel etkinin değişimi büyük güçlerin yükselişine dayanmaktadır. Adam Smith (1776) pazarın büyüklüğü ve gücünün ülke ticareti üzerindeki etkisini inceleyen ilk uzman olarak karşımıza çıkmaktadır. Kennedy (1989) ise, gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki göreceli durumunun büyüme ve organizasyonel reformlardaki farklılıklar nedeniyle değiştiğini göstermiştir.

Prestowitz (2008) yaptığı çalışmada; küreselleşme döneminde Çin, Hindistan, Rusya ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelere yaklaşık 3 milyar insanın küresel pazara adapte olmayı başardığını göstermektedir. Yueqin'e (2009) göre, büyük güçlerin yükselişi, gelişmiş ülkeleri yakalamak isteyen gelişmekte olan ülkelerin patlamasından kaynaklanmaktadır.

Son yirmi yılda, gelişmekte olan ekonomiler, gelişmiş ekonomilere kıyasla çok daha hızlı bir büyüme oranına sahiptir. Bu da uluslararası ticarete, toplam doğrudan yabancı yatırımlarda ve uluslararası finansal piyasalarda gelişmekte olan ekonomilerin dünya GSYH'sindeki paylarında önemli bir artışa yol açmıştır. Bu dönemde, benzer özelliklere sahip BRIC ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) önemli bir rol oynamıştır (Truman, 2006: 2):

- *Bu ülkeler ilgili küresel ekonomik performansa ve potansiyele sahip gelişmekte olan ülkelerdir.*
- *Dünya ekonomisi için sistemik öneme sahip ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadırlar, bu bakımdan da ulusal performanslarının hem bölgesel hem de küresel olarak derin etkileri bulunmaktadır.*
- *Bu ülkeler küresel ekonominin yönetimi üzerinde etkili olabilmektedirler.*

Tüm bu özellikler bir dizi ortak çıkarla birlikte BRIC ülkelerinin, hükümet temsilcilerinin uluslararası düzeyde karar almada biraz ağırlık kazandıkları gelişmekte olan ülkelere oluşan bir koalisyon olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Ancak, dört ülkede sektörlere göre üretim yapısı, dışa açılma, döviz kuru rejimi vb. bakımından bu farklılığın daha iddialı bir proje olmasını sağlayan önemli farklılıklar olduğu da unutulmamalıdır. Çin'in yokluğunda çok iyi beklentileri olmayan diğer üç BRIC ülkesine kıyasla Çin'in çok daha fazla ekonomik gücü bulunmaktadır. Bununla birlikte, Çin'in bu gelişmekte olan ülkeler grubundaki varlığı, hem kendisi hem de BRIC'ler için faydalı olmaktadır.

Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin gibi yabancı yatırımların çoğuna ev sahipliği yapan ve son yıllarda ekonomileri hızla büyüyen ülkeler, bu ekonomik performansları ile küresel ekonomik sistemin önemli birer oyuncusu durumuna gelmişlerdir. BRIC kavramı ilk kez 2001 yılının Kasım ayında ekonomist ve aynı zamanda Goldman Sachs Yönetim Kurulu Başkanlığını yürüten Jim O'Neill tarafından ifade edilmiş ve sonrasında da "Dünyanın Ekonomik Olarak Daha İyi BRIC'lere İhtiyacı Var (The World Needs Better Economic BRICs)" adlı bir rapor yayınlanmıştır. Böylece ülkelerin İngilizce baş harflerinin oluşturduğu bu grubun (Brazil, Russian, India, China) adı duyurulmuştur. Jim

O'Neill'e göre BRIC ülkeleri dinamik ekonomileri sayesinde küresel ticareti ve sermaye hareketlerini değiştirme potansiyeline sahip ülkeler konumunda bulunmaktadır. Bu özelliklerinin yanı sıra yeni sanayileşen ekonomiler içerisinde yer aldığı da ifade edilmiştir (Gerber, 2017: 41).

Tablo 1: BRIC ülkelerinin güçlü ve zayıf yönleri

	Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
<i>Brezilya</i>	Bol ve çeşitli doğal kaynaklara ve uygun işgücü maliyetlerine sahip nispeten çeşitlendirilmiş bir ekonomiye sahiptir.	Ülkede sosyal altyapının yetersiz olması (enerji, demiryolu, karayolu ve liman yatırımları, vb.) ve kamu borcunun yüksek seyretmesi.
<i>Rusya</i>	Doğal kaynakları, vasıflı bir işgücü, bölgesel ve enerji konumunu güçlendiren göreceli siyasi istikrarı bulunmaktadır.	Yatırım oranı gelişmekte olan büyük ülkeler için en düşük oranlardan biridir; bu durum sanayi sektörünün, sermaye ekipmanının eskime oranıyla ilgili baskılar nedeniyle rekabet gücünden yoksun kalmasına neden olmuştur.
<i>Hindistan</i>	Hindistan'da bulunan özel şirketler, çeşitli ekonomik sektörlerdeki (ilaç, tekstil, bilgisayar teknolojileri, vb.) avantajlardan yararlanmaktadır. Bu durum da ülke için önemli bir varlık oluşturmaktadır.	Kamu kesiminin finansal durumu ülkenin birincil zayıflığı olarak devam etmektedir.
<i>Çin</i>	Endüstriyel rekabet gücü ve çeşitlendirme, Çin'in diğer ülkelerle olan ticaretine fayda sağlamış, yabancı finansal yatırımlar ülkenin gücünü kolaylaştırmıştır.	Çin'de çok farklı alanlarda bir dizi önemli zayıflık bulunmaktadır (örneğin, çevre sorunları sürdürülebilir büyümenin önündeki engellerdir; artan eşitsizlik artan sosyal gerilimlerle sonuçlanmıştır; aşırı kapasite birçok endüstriyel ve ticari sektörü tehdit etmektedir).

Kaynak: Hult, 2009: 2.

2010 yılı Ekim ayında BRIC grubu ülkelere Güney Afrika Cumhuriyeti'nin eklenmesiyle bu ülkeler artık BRICS ismiyle ifade edilmeye başlamıştır (Haibin, 2012: 1). BRICS ülkelerinin toplam nüfusları dünya nüfusunun %40'ını aşmakta ve toplam yüzölçümleri de dünya yüzölçümünün dörtte birinden fazladır (Narin ve Kutluay, 2013: 41). Nüfus ve yüzölçümleri özelliklerinin yanı sıra grup ülkelerinin sahip oldukları zengin doğal kaynakları ve tüketimi gerçekleştiren birey sayısının fazlalığını da eklediğimizde, BRICS grubu ülkelerde emeğin gücünün nispeten ucuz, üretim maliyetlerinin düşük, tüketimin gerçekleşme oranının ve ihracat seviyesinin yüksek çıkması kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu faktörler bir araya geldiğinde de bu grubu oluşturan ülkeler milli gelir seviyesinin nispeten yüksek olduğu ülkeler olarak ifade edilmektedir (Vandemoortele vd., 2013: 30). 'Yükselen Güney' olarak da adlandırılan BRICS grubu; finans, sağlık, teknoloji, güvenlik gibi alanlarda üye ülkeler arasında iş birliğini arttırmayı amaçlamışlardır (Dilek vd., 2018: 9). BRICS grubu ülkeleri sürekli olarak ihracatlarını dış ticaretlerinin merkezi haline getirmeyi, ihracat hacmini arttırmayı ve ihracatında yer alan ileri teknoloji ürünlerinin payını arttırabilmeyi hedeflemişlerdir (Bülbül, 2018: 27). Ayrıca BRICS ülkeleri, Dünya Bankası'na rakip olacak bir ajans oluşturmak için büyüyen ekonomik güçlerine ve gelişimlerine

odaklanmışlardır. Bu bağlamda, üye ülkeler ticari para birimlerinde yerel para birimlerinin yaygın kullanımı için çeşitli ticaret düzenlemeleri imzalamışlardır. Bunu yapmalarının temel amacı ise işlem maliyetlerini azaltmaktır (Yardley, 2012). BRICS, yeni dünya düzeninde, gelişmiş zengin ülkelere karşı daha az bağımlı olmayı hedeflemiştir (Dilek vd., 2018: 8). Goldman Sachs tarafından 2003 yılında yayınlanan rapora göre, önümüzdeki 50 yıl içerisinde Çin'in dünyanın en büyük ekonomisi haline geleceği, Hindistan ekonomisinin üçüncü, Brezilya'nın dördüncü ve Rus ekonomisinin de dünyanın en büyük altıncı ekonomisi konumunda bulunacağı öngörülmektedir. Ayrıca Ağır ve Yıldırım (2015: 42) hammadde piyasasında Rusya ve Brezilya'nın, Hindistan ve Çin'in ise hizmet ve imalat endüstrisinde küresel aktörler olacağını ifade etmişlerdir.

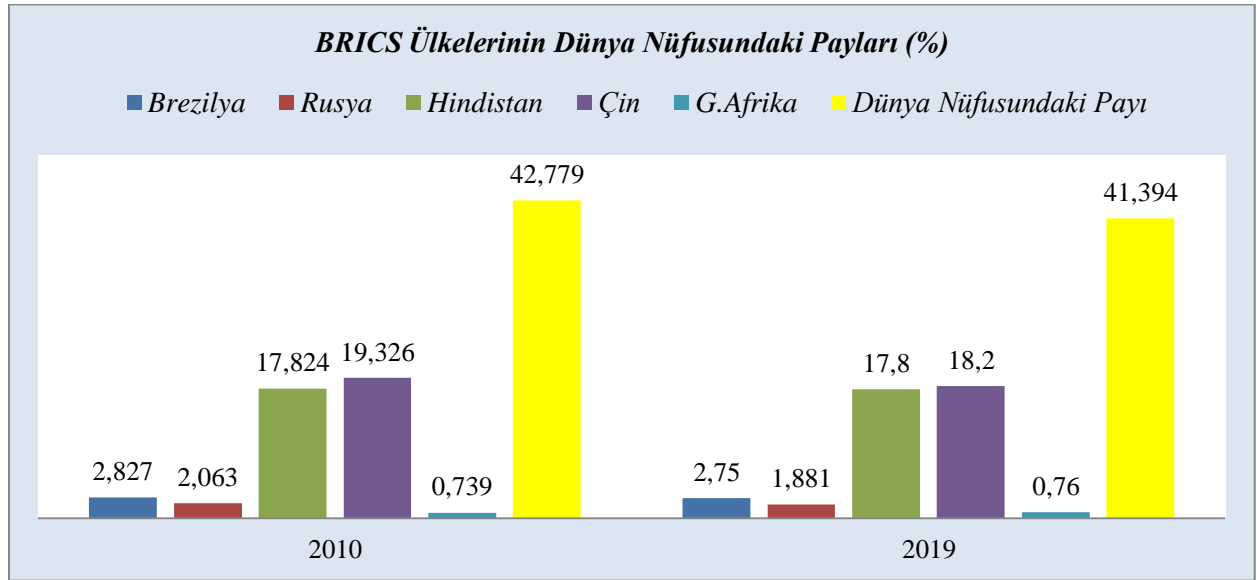
Küresel finans ve ekonomik sisteme meydan okuyucu tavırlar, Türkiye ile BRICS grubu ülkeler arasındaki ortak nokta olarak karşımıza çıkmaktadır (Dilek vd., 2018: 17). Türkiye'nin BRICS grubu ülkelerle dış ticaret yapısının temel özelliklerini ortaya koymayı hedefleyen bu çalışmanın giriş kısmını takip eden ilk bölümünde BRICS grubu ülkelerin küresel ticaretteki yerleri açıklanmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın sonraki bölümünde BRICS grubu ülkelerinin Türkiye'nin dış ticaretinde nasıl bir konumda bulunduğu çabasına girilmektedir. Üçüncü bölümde ise Türkiye'nin BRICS grubuyla tekil ülkeler temelinde gerçekleştirmiş olduğu dış ticaretinin 2010'dan 2019 yılı sonuna kadar nasıl bir gelişim gösterdiği betimlenmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda aynı bölüm içerisinde Türkiye'nin 2019 yılı içerisinde BRICS grubu ülkelere gerçekleştirmiş olduğu ihracat kalemi bileşenlerine ve BRICS grubu ülkelerinden ithal ettiği ürün bileşenlerine yer verilecektir. Bu yapılırken Türkiye ile BRICS grubu ülkeleri arasında nasıl bir ticaret deseninin hüküm sürdüğü amaçlanmaktadır. Dördüncü bölümde ise Türkiye ile BRICS grubu ülkeleri arasında gerçekleşen 2010-2019 yılı arasındaki dış ticareti ihracat ve ithalat yoğunluk endeksleri kullanılarak analiz edilecek ve sonuçlara yer verilecektir. Benzer şekilde BRICS grubu ülkelerinin Türkiye ile ihracat ve ithalat yoğunluk endeksleri analiz edilecektir. Son bölümde ise değerlendirmelere yer verilecektir.

1. BRICS Grubu Ülkelerin Dünya Ekonomisindeki Konumu

Bilindiği gibi, gelişmekte olan ülkeler dünyanın en büyük nüfusuna sahip bölgelerde yoğunlaşmaktadır. 21.Yüzyılın başında, bu ülkelerin en büyük hedefi, dünyadaki en dinamik büyüme oranına ve gelişmiş ülkelerin nüfusunun elde ettiği kişi başına GSYİH'ye yakın bir gelir artışına yol açan büyümeye sahip olmak olarak karşımıza çıkmaktaydı. Bu durum, nüfus oranının azalmasıyla köklü bir değişim geçirmiştir. Ortaya çıkan bu yapı, gelişmekte olan ülkelerin ticaret ve finans sektörlerinde gerçekleştirmiş oldukları ekonomik uyum nedeniyle mümkün olmuştur. Bu ekonomik uyum, ülkelerin olumlu beklentileri, gelişmekte olan piyasalardan gelen risk algısının azalması ve yukarıda belirtilen eğilimlerin pekiştirilmesi ile sonuçlanmıştır. BRICS ülkeleri, yukarıda listelenen özelliklere sahip gelişmekte olan ülkelerin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Radulescu vd., 2014: 606).

BRICS grubu ülkeleri, dünya nüfusunun %40'ından fazlasını oluşturmaktadır. Şekil 1'de, 2010 ve 2019 yıllarında BRICS grubuna ait ülkelerin dünya nüfusundan aldıkları paydaki değişimleri gösterilmiştir.

2010 yılında dünya nüfusunun %42,779 oranına sahip olan BRICS grubu ülkeleri, 2019 yılında ise dünya nüfusunun %41,394'ünü oluşturmaktadır. BRICS grubu ülkeleri içerisinde nüfus olarak en büyük payı 2019 yılı sonunda %18,2 (1.398.000.000) ve %17,80 (1.366.000.000) olarak Çin ve Hindistan almaktadır. Çin, Dünya'da en yüksek nüfusa sahip ülke konumunda yer almaktayken, Hindistan ise dünya nüfusunda Çin'in ardından 2.sırada yer almaktadır. Bu iki ülkeyi ise %2,75 (211.049.527) ile Brezilya, %1,881 (144.373.535) ile Rusya ve %0,76 (58.558.270) ile Güney Afrika takip etmektedir. 2019 yılında Brezilya dünya nüfusunda 6. sırada yer alırken, Rusya 9. ve Güney Afrika ise 24. sırada yer almaktadır.

Şekil 1. BRICS Ülkelerinin Dünya Nüfusundaki Payları (%) (2010-2019)

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı, 2020. (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

BRICS grubu ülkelerinin küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'dan (GSYİH) almış oldukları pay yıllar geçtikçe artmaya devam etmektedir. Tablo 2'de bu gruba dâhil olan ülkelerin 2010-2019 yılları arasındaki GSYİH rakamlarına yer verilmiştir. Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH), belirli bir dönem (genellikle bir yıl) içerisinde, yurt içinde üretilmiş olan mal ve hizmetlerin piyasadaki değerini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu ölçüt ülkeler arasında kıyaslama yaparken önemli hale gelmektedir. 2010 yılında küresel GSYH'nin yaklaşık olarak %-18'ine sahip olan BRICS grubu ülkeleri, 2019 yılı sonunda ise küresel GSYH'nin yaklaşık dörtte birini temsil etmektedir. Bir başka ifadeyle, 2010 yılında BRICS grubu ülkelerinin toplam GSYH'si 11 trilyon 872 milyon dolar iken, bu rakam 2019 yılı sonunda, 2010 yılına göre yaklaşık olarak %60 oranında artış göstererek 19 trilyon 40 milyon dolara ulaşmıştır. Bu rakamın 11 trilyon 537 milyon dolarını tek başına Çin ekonomisi oluştururken,

Çin'i 2 trilyon 964 milyon dolar ile Hindistan ekonomisi takip etmektedir. BRICS grubu ülkeleri içerisinde küresel GSYİH içerisinde en düşük rakama (430 milyon dolar) ise Güney Afrika ekonomisi sahip olmuştur.

Tablo 2: BRICS Ülkelerinde GSYİH (Trilyon ABD Doları)

	Brezilya	Rusya	Hindistan	Çin	G. Afrika	DÜNYA
2010	2.209	1.525	1.676	6.087	0.375	66.113
2011	2.297	1.590	1.763	6.669	0.387	68.189
2012	2.341	1.654	1.860	7.193	0.396	69.906
2013	2.411	1.684	1.978	7.751	0.406	71.767
2014	2.423	1.696	2.125	8.327	0.413	73.811
2015	2.337	1.662	2.295	8.913	0.418	75.936
2016	2.261	1.666	2.482	9.524	0.420	77.904
2017	2.291	1.696	2.659	10.185	0.426	80.445
2018	2.321	1.739	2.822	10.873	0.429	82.938
2019	2.347	1.762	2.964	11.537	0.430	84.991

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı, 2020. (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

BRICS grubu ülkelere ait GSYİH büyüme oranları ve kişi başına düşen gelire ait veriler ise Tablo 3'te gösterilmiştir. Kişi başına düşen milli gelir, GSYİH değerlerinden daha ayrıntılı bilgi içermekte ve ekonomik refahın açıklanmasında en önemli gösterge konumunda bulunmaktadır (Ağır ve Yıldırım, 2015: 55). Tablo detaylı incelendiğinde, Brezilya ve Rusya'nın 2010-2019 yılları arasındaki kişi başına düşen geliri dünya ortalamasından yüksektir. Bu dönem içerisinde Brezilya'nın ortalama kişi başına düşen geliri 11.421 dolar ve Rusya'nın ise 11.480 dolar iken, dünya ortalaması ise 10.288 dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak BRICS grubunu oluşturan diğer ülkeler ise dünya ortalamasının altında kalmıştır.

Tablo 3: BRICS Grubu Ülkelerin Kişi Başına Düşen Geliri ve GSYİH Büyüme Oranları (ABD Doları)

	Kişi Başına Düşen Gelir			GSYİH Büyüme Oranları (%)		
	2010-2014	2015-2019	2010-2019	2010-2014	2015-2019	2010-2019
Brezilya	11.720	11.123	11.421	3,386	-0,609	1,389
Rusya	11.338	11.623	11.480	3,063	0,785	1,924
Hindistan	1.484	1.973	1.728	6,598	6,888	6,743
Çin	5.330	7.362	6.346	8,648	6,740	7,694
G. Afrika	7.485	7.457	7.471	2,574	0,790	1,682
Dünya	9.867	10.710	10.288	3,094	2,861	2,977

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı, 2020. (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

Kalkınmada en önemli göstergelerden biri olan ekonomik büyüme, kısaca üretim kapasitesinde meydana gelen artış olarak adlandırılmaktadır. 2010-2019 yılları arasında BRICS grubunu oluşturan ülkelerin GSYİH büyüme oranları incelendiğinde, Çin ve Hindistan ekonomisinin en yüksek büyüme oranlarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle, bu dönemde dünya ekonomisi ortalama %2,977 oranında büyürken, Çin ekonomisi dünya ortalamasından 2,58 kat ve

Hindistan ekonomisi de dünya ortalamasından 2,26 kat daha fazla bir büyüme gerçekleştirmiştir. Bu ülkeleri aynı dönem içerisinde Rusya %1,924 büyüme oranı, Güney Afrika %1,682 büyüme oranı ve Brezilya da %1,389 büyüme oranı ile takip etmektedir. Brezilya, Rusya ve Güney Afrika'nın 2010-2019 yılları arasındaki ortalama büyüme oranları Dünya ortalaması olan %2,977 büyüme oranından daha az gerçekleşmiştir. Tablo 3'te dikkat çeken ise 2015-2019 yılları arasında Brezilya ekonomisinin ortalama %0,609 oranında daralma gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu azalmanın başlıca nedenlerine bakıldığında; 2015-2019 yılları arasında Brezilya para birimi olan Real'in değer kaybı ve yaşanan siyasal krizler gösterilebilir. Ayrıca bu dönemde Brezilya ekonomisi hem resesyona hem de enflasyonla mücadele etmiştir. Ülkede yaşanan siyasal kriz bir yandan uygulanması gereken sıkı maliye politikalarını zorlaştırmış, diğer yandan da ortaya çıkan yüksek enflasyonu azaltmakta etkin bir araç olamamıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2016). Yine benzer bir şekilde 2015-2019 yılları arasında Rusya ekonomisinin ortalama büyüme oranlarında 2010-2014 yıllarına göre bir azalma gerçekleşmiştir. Bu azalmanın nedenleri olarak ise ABD ve AB'nin Rusya'ya yönelik almış olduğu yaptırım kararları ve hane halkı harcamalarının azalmış olması gösterilebilir. Bu dönemde ABD, kendi ülkesinde bulunan Rus yetkililerinin, iş adamlarının ve kamu sektörüne ait firmaların mal varlıklarını kullandırmama kararı almış ve kendi vatandaşlarının da söz konusu bu kişi ve kurumlarla karşılıklı olarak ticaret gerçekleştirmesini yasaklamıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2016).

BRICS grubu ülkeler; ihracatlarını dış ticaretlerinin ana merkezi haline getirmeyi, gerçekleştirmiş oldukları ihracat hacimlerini arttırmayı ve gerçekleştirdikleri ihracatlarında bulunan ileri teknolojik ürünlerinin payını arttırabilmeyi hedeflemişlerdir. Yüksek ihracat hedefleyen BRICS ülkeleri, ihracatta ve ithalatta dünya ticaretinin önemli aktörleri konumuna gelmişlerdir (Bülbül, 2018: 27). Tablo 4'te BRICS grubu ülkelerinin dünya ticaretinden almış oldukları paylar gösterilmiştir.

Tablo 4: BRICS Ülkelerinin Dünya Ticaretindeki Yeri (2010-2019, %)

	<i>Dünya İhracatındaki Payı (%)</i>			<i>Dünya İthalatındaki Payı (%)</i>		
	2010-2014	2015-2019	2010-2019	2010-2014	2015-2019	2010-2019
Brezilya	1,30	1,19	1,25	1,21	0,91	1,06
Rusya	2,75	2,07	2,41	1,60	1,18	1,39
Hindistan	1,62	1,65	1,64	2,46	2,41	2,44
Çin	11,23	13,19	12,22	9,82	10,35	10,09
G. Afrika	0,53	0,48	0,51	0,54	0,47	0,51
Toplam	17,43	18,58	18,03	15,63	15,32	15,49

Kaynak: ITC, 2020. (Erişim Tarihi: 17.07.2020). Yazar tarafından derlenip hesaplanmıştır.

2010-2014 yılları arasında BRICS grubu ülkelerinin dünya ihracatındaki payı %17,43; dünya ithalatındaki payı ise %15,63 olarak gerçekleşmiştir. 2015-2019 yılları arasında ise BRICS grubu ülkelerinin dünya ihracatından almış olduğu pay artarken (18,58), dünya ithalatından almış olduğu pay bir miktar azalarak %15,32 olarak gerçekleşmiştir. İhracat oranı 2000 yılında %6,88 iken, Güney Afrika'nın dâhil olduğu 2011 yılında %12,43 olarak gerçekleşirken, ithalat oranı ise 2000 yılında

%5,50 iken Güney Afrika'nın gruba dâhil olduğu 2011 yılında %14,61'lik paya sahiptir (Bülbül, 2018: 28). 2010-2019 yılları arasında 10 yıllık ortalama değerler göz önüne alındığında ise BRICS grubu ülkelerinin ihracat payı ortalama % 18,03 ve ithalat payı ise ortalama %15,49 olarak gerçekleşmiştir. Tablodan görüleceği üzere 2010-2014, 2015-2019 ve 2010-2019 dönemleri arasında BRICS grubu ülkelerinde dış ticaret fazlası gerçekleşmiştir. İhracat hacimlerini arttırma hedefine ve ihracata önem vermeyi temel hedefleri arasına alan BRICS grubu ülkeleri, 2010-2019 yılları dış ticaret fazlası vererek bu hedeflerini gerçekleştirmişlerdir.

Dünya ihracatındaki/ ithalatındaki paylar tekil ülkeler çerçevesinde değerlendirildiğinde, 2010-2014 yılları arasında BRICS grubu ülkeleri içerisinde en büyük ihracat payını Çin'in aldığı anlaşılmaktadır. Bu dönemde Çin dünya ihracatının %11,23'üne sahipken, bu ülkeyi Rusya %2,75 ile takip etmektedir. 2015-2019 yılları arasında ise Çin dünya ihracatından almış olduğu payı 2010-2014 yıllarına göre %17 oranında arttırarak %13,19'a yükseltmiştir. Bu dönemde BRICS grubu ülkelerinin dünya ihracatından almış olduğu payın %71'i Çin tarafından gerçekleştirilmiştir. Yine benzer bir şekilde 2010-2019 yılları arasında dünya ithalatının %10,09'u BRICS grubu ülkesi olan Çin tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ülkeyi %2,44 ile Hindistan, %1,39 ile Rusya izlemiştir. Toplam dış ticaret göstergelerine bakıldığında ise Çin'in sahip olduğu ihracat ve ithalat değerlerinin ortalamayı yükselttiği görülmektedir (Ağır ve Yıldırım, 2015: 46).

2. BRICS Grubu Ülkelerin Türkiye Dış Ticaretindeki Konumu

Bu bölümde Türkiye'nin BRICS grubu ülkelerle 2010-2019 yılları arasında gerçekleşen dış ticaretinin gelişimi üzerinde durulacaktır. Tablo 5'te bu değişim gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde, Türkiye'nin ihracat hacminin 2010'dan 2019 yılı sonuna kadar %0,58 oranında arttığı görülmektedir. Diğer taraftan ise Türkiye'nin BRICS grubu ülkelere yapmış olduğu ithalat hacminde ise 2010 yılından 2019 yılı sonuna kadar %13,85 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Türkiye ile BRICS grubu ülkeleri arasındaki dış ticaret hacmi ise 2010 yılından 2019 yılına kadar %11,72 oranında artış göstererek 59 milyar 114 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye ve BRICS grubu arasında gerçekleşen ikili ticarete, bu ikili ticari faaliyetlerin BRICS grubu ülkeleri açısından pozitif bir yapı ortaya koyduğu anlaşılmaktadır (Kuşat, 2015: 230). İncelenen 10 yıllık dönemde ortaya çıkan dış ticaret hacminin 2010 yılından 2014 yılı sonuna kadar istikrarlı bir şekilde arttığı ancak 2015 yılından itibaren de dış ticaret hacminde dalgalanmaların meydana geldiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda 2012,2015 ve 2016 yılları hariç Türkiye'nin dış ticaret açıklarının² büyüdüğü gözlenmektedir.

² Dış Ticaret Açığı: İhracat miktarının ithalat miktarından küçük olması durumunda gerçekleşmektedir.

Tablo 5: Türkiye'nin BRICS Grubu Ülkeleri ile Dış Ticaretinin Gelişimi (2010-2019, Milyon Dolar)

	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>	<i>Dış Ticaret Hacmi</i>
2010	8.486	44.425	52.911
2011	10.607	56.171	66.778
2012	11.687	56.822	68.509
2013	12.705	59.003	71.708
2014	10.729	60.021	70.750
2015	7.599	53.597	61.196
2016	5.453	49.202	54.655
2017	7.297	53.388	60.685
2018	8.455	54.880	63.335
2019	8.536	50,578	59.114

Kaynak: ITC, 2020.

Tablo 6'da ise 2019 yılı itibariyle Türkiye'nin dış ticaretinde BRICS grubu ülkelerinin payı gösterilmiştir. Baz alınan yıl itibariyle Türkiye'nin en fazla dış ticaret gerçekleştirdiği BRICS grubu ülkesinin 26 milyar 225 milyon dolar ile Rusya olduğu gözlenmiştir. Bu ülkeyi 20 milyar 984 milyon dolar ile Çin izlemektedir. BRICS grubu içerisindeki ülkelere Güney Afrika ile Türkiye'nin en düşük dış ticaret hacmine sahip olduğu gözlenmektedir. BRICS grubu ülkelerinin Türkiye'nin toplam dış ticaret hacmindeki payı 2019 yılı itibariyle %15,10 olarak gerçekleşmiştir. Tekil ülkeler temelinde incelendiğinde ise Türkiye'nin dış ticaret hacminde en yüksek payı %6,70 ile Rusya ve %5,36 ile Çin'in aldığı görülmektedir. Brezilya ve Güney Afrika'nın Türkiye'nin toplam dış ticaret hacmindeki paylarının ise %1'in altında olduğu dikkat çekmektedir. BRICS grubu ülkelerin Türkiye'nin 2019 yılı itibariyle ihracatındaki payına baktığımızda, Türkiye'nin toplam ihracatının %4,71'ine sahip olduğunu görmekteyiz. Bu payın %45'ini Rusya tek başına gerçekleştirmektedir. Bu ülkeyi ise %1,43 ile Çin takip etmektedir. Diğer ülkelerin Türkiye'nin toplam ihracatındaki payları %1'in altında kalmıştır. 2019 yılı itibariyle Türkiye'nin BRICS grubu ülkelere yapmış olduğu ithalat ise toplam ithalatının %24,03'ünü oluşturmaktadır. Tekil ülkeler temelinde değerlendirildiğinde ise Türkiye'nin Rusya ve Çin'den yapmış olduğu ithalatı toplam ithalatının yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır.

Tablo 6: 2019 Yılı itibariyle Türkiye'nin İhracat-İthalat ve Dış Ticaretinde BRICS Grubu Ülkelerinin Payı

	<i>İhracat</i> (Milyon \$)	<i>Toplam İhracatında Oranı</i> (%)	<i>İthalat</i> (Milyon \$)	<i>Toplam İthalatında Oranı (%)</i>	<i>Toplam Dış Ticaret Hacmi</i> (Milyon \$)	<i>Türkiye'nin Toplam Dış Ticaret Hacminde Oranı (%)</i>
<i>Brezilya</i>	478	0,26	2.459	1,17	2.937	0,75
<i>Rusya</i>	3.852	2,13	22.373	10,63	26.225	6,70
<i>Hindistan</i>	1.067	0,59	6.592	3,13	7.659	1,96
<i>Çin</i>	2.587	1,43	18.397	8,74	20.984	5,36
<i>G. Afrika</i>	552	0,30	757	0,36	1.309	0,33
<i>Toplam</i>	8.536	4,71	50.578	24,03	59.114	15,10

Kaynak: ITC,2020.

3. Türkiye'nin BRICS Grubu Ülkeleri ile Dış Ticareti

Bu bölümde Türkiye'nin BRICS grubu ülkeleri ile dış ticaretinin 2010 yılından 2019 yılına kadar gelişimi ve BRICS grubu ülkeleri ile Türkiye'nin dış ticaret bileşenleri tekil ülkeler çerçevesinde değerlendirilecektir.

3.1 Türkiye-Brezilya Dış Ticareti

Güney Amerika kıtasının en geniş yüz ölçümüne sahip olan Brezilya, 2019 yılı nüfus rakamlarına göre de dünyanın en büyük altıncı ülkesi konumunda bulunmaktadır. Aynı zamanda ürün çeşitliliği en fazla olan bir sanayi merkezi konumunda bulunmaktadır (Ağır ve Yıldırım, 2015: 42). Brezilya, sahip olduğu zengin doğal kaynakları sebebiyle kahve, kakao vb. tarımsal ürün gruplarında, et, tavuk eti vb. canlı hayvan ürün gruplarında, kâğıt vb. ağaç ürün gruplarında, demir çelik ve alüminyum gibi mineral ve metal ürün gruplarında dünya çapında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır (Akbulak, 2008: 1).

Brezilya, 1980'lerin sonundan itibaren liberalleşme süreci yaşamıştır. Günümüzde dünya piyasasında büyük ekonomiler arasında yer alan Brezilya'nın bu konumuna kolay bir şekilde ulaştığını söylemek zordur. Tarihinde iki büyük ekonomik kriz ve siyasi belirsizler yaşamış olan ülke uygulamış olduğu sağlam makroekonomik politikalarla günümüzde büyük ekonomiler arasına girmeyi başarmıştır. Brezilya Dünya'da en fazla ihracat gerçekleştiren ilk 20 ülke arasında gösterilmekte ve Rusya, Hindistan, Çin gibi potansiyeli fazla olan ekonomiler arasında gösterilmektedir (Ağır ve Yıldırım, 2015: 42). 2020 yılında ise Brezilya'nın, tüketici piyasasının sahip olacağı 3,5 trilyon dolar ile dünyanın en büyük beşinci piyasası haline geleceği düşünülmektedir (Battal ve Akan, 2019: 5).

2010-2019 yılları arasında Türkiye ile Brezilya arasında gerçekleşen dış ticaret değerleri Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Türkiye'nin Brezilya ile Arasındaki İkili Ticareti (2010-2019)(Milyon Dolar)

	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>	<i>Ticaret Hacmi</i>	<i>Ticaret Dengesi</i>
2010	614	1.347	1.961	-733
2011	883	2.074	2.957	-1.191
2012	1.002	1.770	2.772	-768
2013	936	1.408	2.344	-472
2014	794	1.728	2.522	-934
2015	458	1.792	2.250	-1.334
2016	334	1.787	2.121	-1.453
2017	384	2.544	2.928	-2.160
2018	489	3.257	3.746	-2.768
2019	478	2.459	2.937	-1.981

Kaynak: ITC,2020.

Türkiye ile Brezilya arasındaki dış ticaret hacmine baktığımızda 2010 yılından 2019 yılı sonuna kadar bir artış olduğu görülmektedir. 2010-2019 yılları arasında iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 1 milyar 961 milyon dolar ile 3 milyar 746 milyon dolar arasında değişmektedir. İki ülke arasındaki dış ticaret hacmi incelenen 10 yıl içerisinde %50 oranında artış göstermiştir. İncelenen

yıllar arasında Türkiye'nin ihracat rakamlarında ise dalgalanmalar yaşanmıştır. 2012 yılında 1 milyar doları aşan ihracat rakamı maalesef 2017 yılı sonunda % 61,67 oranında azalarak sadece 384 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıllar arasında ise Türkiye'nin ithalat rakamlarında bir artış gerçekleştiği anlaşılmaktadır. 2010 yılında Türkiye 1 milyar 347 milyon dolarlık bir ithalat gerçekleştirmişken, 2019 yılı sonunda bu rakam %82,55 oranında artış göstererek 2 milyar 459 milyon dolara ulaşmıştır. Bu iki ülke arasındaki dış ticaret ilişkisinde Türkiye 2010-2019 yılları arasında sürekli dış ticaret açığı vermektedir. 2013 yılı sonunda dış ticaret açığı en düşük seviyeye ulaşmışken, 2018 yılı sonunda ise en yüksek değer gerçekleşmiştir. Sonuç olarak yorumlamak gerekirse, 2010-2019 yılları arasında Türkiye ile Brezilya arasında gerçekleşen dış ticaret ilişkisinden kazançlı çıkan ülke Brezilya olurken, kaybeden ise Türkiye olmuştur. Dış ticaretin Brezilya lehine bir yapı sergilediği anlaşılmaktadır.

2019 yılı itibarıyla Türkiye'nin Brezilya'ya gerçekleştirmiş olduğu ihracattaki ve Brezilya'dan yapmış olduğu ithalatındaki ilk 10 ürün bileşenleri Ek-1 ve Ek-2'de ifade edilmiştir. 2019 yılı göstergelerine göre, Türkiye'nin Brezilya'ya en fazla ihracatını gerçekleştirdiği ürün bileşeni inorganik kimyasallar; değerli metallerin, nadir toprak metallerinin organik veya inorganik bileşenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ürün bileşenlerinin bu ülkeye yapılan toplam ihracattaki payı %14,50 olarak gerçekleşmiştir. Bu ürün bileşenini ise %11,74 ile demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların aksam, parça ve aksesuarları (motorlu kara taşıtları) oluşturmaktadır. Türkiye'nin Brezilya'dan en fazla ithalatını gerçekleştirdiği ürün bileşenini ise yağlı tohumlar ve yağlı meyveler oluşturmaktadır. Bu ürün grubunun Türkiye'nin Brezilya'dan gerçekleştirdiği toplam ithalat içerisindeki oranı ise %19,66'dır. İthal edilen ürün bileşeninde ikinci sırada ise %19,53 ile cevher, cüruf ve kül ürünleri gelmektedir.

3.2 Türkiye-Rusya Dış Ticareti

Küresel GSYİH'nin %25'ini temsil eden BRICS grubu ülkeleri içerisinde yer alan Rusya, 2019 yılı itibarıyla yaklaşık 145 milyon nüfusu ile Dünya'nın en kalabalık 9.ülkesi konumunda bulunmaktadır. Türkiye ile Rusya'nın Karadeniz'de birbirlerine yakın komşu olmaları dış ticaret hacimlerinin hızlı bir şekilde gelişmesine sebep olmuştur. Türkiye'nin Rusya ile ticari ilişkileri son yirmi yılda yaşanan Rus rublesi krizi (1998-1999) ve küresel finansal krizler (2008) döneminde de istikrarlı bir şekilde büyümeye devam etmiştir (Şimşek, Şimşek ve Zhanaltay, 2017: 6).

2010-2018 yılları arasında Türkiye'nin Rusya ile dış ticaret ilişkisi Tablo 8'de gösterilmiştir. İncelenen dönemlerde iki ülke arasındaki dış ticaret ilişkisi istikrarsız bir şekilde devam etmiştir. İki ülke arasında gerçekleşen dış ticaret hacmi 2010 yılında 26 milyar 228 milyon dolar iken bu rakam 2019 yılı sonunda bir miktar azalarak 26 milyar 225 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2012 ve 2013 yıllarında en yüksek rakamlara ulaşan dış ticaret hacmi, küresel piyasalarda yaşanan petrol fiyatlarının düşüklüğü ve o dönemlerde yaşanan iki ülke arasındaki diplomatik ve siyasi problemler nedeniyle 2016 yılı sonunda % 47,25 oranında değer kaybederek 16 milyar 893 milyon dolara

düşmüştür. İncelenen 10 yıl boyunca bu ülkeler arasında Rusya lehine dengesiz bir ticaret yapısı bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye 2010-2019 yılları arasında Rusya ile dış ticaret ilişkisinde sürekli olarak dış ticaret açığı ile karşı karşıya kalmaktadır. 2019 yılı itibariyle Türkiye'nin toplam ihracatında Rusya %2,29 ile 10.sırada yer alırken, aynı dönemde Türkiye'nin ithalatında ise %10,98 ile 1.sırada yer almaktadır (TUİK,2020).

Tablo 8: Türkiye'nin Rusya ile İkili Ticareti (2010-2019) (Milyon Dolar)

	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>	<i>Dış Ticaret Hacmi</i>	<i>Dış Ticaret Dengesi</i>
2010	4.628	21.600	26.228	-16.972
2011	5.992	23.952	29.944	-17.960
2012	6.680	26.625	33.305	-19.945
2013	6.964	25.064	32.028	-18.100
2014	5.943	25.288	31.231	-19.345
2015	3.588	20.401	23.989	-16.813
2016	1.733	15.160	16.893	-13.427
2017	2.734	19.514	22.248	-16.780
2018	3.399	21.989	25.388	-18.590
2019	3.852	22.373	26.225	-18.521

Kaynak: ITC,2020.

2019 yılı değerlendirildiğinde, Türkiye'nin, Rusya'ya gerçekleştirdiği ihracatında ilk sırada gıda ürünü olan yenilebilir meyve ve fındık, turunçgiller ürün bileşenleri yer almaktadır. Bu ürün bileşenlerinin bu ülkeye yapılan toplam ihracattaki payı %17,01'dir (Ek-1). İkinci ve üçüncü sırayı ise sırasıyla %12,35 ve %10,26 ile makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar ve demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların aksam, parça ve aksesuarları (motorlu kara taşıtları) oluşturmaktadır.

% 70'i petrol ve doğalgaz ihracatına bağlı olan Rus ekonomisi sanki petrol ve doğalgaz tarafından rehin alınmış durumdadır. Rusya'yı karakteristik olarak bir "petrol ekonomisi" ülkesi olarak adlandırmak da bu nedenle yanlış olmayacaktır (Battal ve Akan, 2019: 6). Ek-2'ye göre Türkiye'nin Rusya'dan en fazla ithalatını gerçekleştirdiği ürün bileşenleri ise beklenildiği gibi mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ürün bileşenlerinin Türkiye'nin Rusya'dan yaptığı toplam ithalat içerisindeki payının %63,46 olduğu görülmektedir. Bu ürün grubunu %13,99 ile demir ve çelik ürün bileşenleri takip etmektedir. 2019 yılı itibariyle petrol ürünleri ve demir-çelik kombinasyonu toplam ithalatının %77,45'ini oluşturmaktadır. Son yıllarda Rusya büyük bir tarım üreticisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Battal ve Akan, 2019: 7). Son yıllarda hızla artan hububat üretimini ihracat noktasına da taşıdığı gözlenmektedir. Rusya özellikle de buğday ihracatında çok büyük bir noktaya gelmiştir. 2019 yılı itibariyle Türkiye'nin Rusya'dan ithal ettiği en büyük üçüncü ürün bileşenini %7,24 ile hububat oluşturmaktadır.

3.3 Türkiye-Hindistan Dış Ticareti

Hindistan 2019 yılı itibariyle 1.366 milyon nüfusu ile Çin'in ardından dünya nüfusunda ikinci sırada yer almaktadır. Son yıllarda etkileyici bir ekonomik performansa sahip olan Hindistan 2010-2019 yılları arasında ortalama %6,743 ile dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasına girmeyi

başarmıştır. Bu durum da diğer ülkelerin ilgisinin Hindistan'a doğru yönelmesine sebep olmuştur (Ağır ve Yıldırım, 2015: 43). Ticaretin liberalleşmesi ile birlikte doğrudan sermaye hareketlerinin bu ülkeye doğru kayması Hindistan'ın başarılı olmasının kilit noktalarından olmuştur. Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılımı ile birlikte tekstil ürünlerinde kotalar kaldırılmıştır. Bu durum Hindistan'ın aleyhine rekabeti zor hale getirmektedir. Ancak yapılan akademik çalışmalar hem Hindistan'ın hem de Çin'in tekstilin farklı alt dallarında uzmanlaştığını, bu sebeple de Çin ile ilgili ortaya çıkan bu gelişmelerin Hindistan'ın özellikle de Avrupa ve Amerika piyasalarında sahip olduğu payını çok fazla etkilemeyeceği savunulmaktadır. Ayrıca Çin'in gerçekleştirmiş olduğu tekstil ürünleri ihracındaki artışa paralel olarak, Hindistan'dan ithalatını gerçekleştireceği ara tekstil mamullerinde de artışın gerçekleşeceği savunulmaktadır. Bu durumda da, Hindistan'ın refah kaybının sınırlı olacağı düşünülmektedir (Akbulak, 2008: 8).

Türkiye ile Hindistan arasındaki ticaretin 2010 yılından 2019 yılı sonuna kadar durumu Tablo 9'da ortaya konulmuştur. Türkiye'nin Hindistan'a gerçekleştirdiği ihracatı 2010 yılında 606 milyon dolar seviyesindeyken bu değer yaklaşık 2 kat artışla 2019 yılı sonunda 1 milyar 67 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. Hindistan'dan ithalat ise 2019 yılında 2010 yılına göre 1,93 kat artarak 6 milyar 592 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. İncelenen 10 yıllık dönemde iki ülke arasında toplam dış ticaret hacmi ise 4 milyar dolar ile 8 milyar 655 milyon dolar arasında gerçekleşmiştir. İki ülke arasında dış ticaret dengesine bakıldığında ise bu durumun Hindistan lehine olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle ikili ticaret tek taraflı olarak gelişmektedir. 2010 yılında 2 milyar 803 milyon dolar dış ticaret fazlası veren Hindistan, ikili ticarete 2019 yılında dış ticaret fazlasını %97 oranında arttırarak 5 milyar 525 milyon dolar düzeyine yükselmiştir.

Tablo 9: Türkiye'nin Hindistan ile İkili Ticareti (2010-2019) (Milyon \$)

	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>	<i>Dış Ticaret Hacmi</i>	<i>Dış Ticaret Dengesi</i>
2010	606	3.409	4.015	-2.803
2011	756	6.498	7.254	-5.742
2012	791	5.843	6.634	-5.052
2013	586	6.367	6.953	-5.781
2014	586	6.898	7.484	-6.812
2015	650	5.613	6.263	-4.963
2016	652	5.757	6.409	-5.105
2017	758	6.216	6.974	-5.458
2018	1.121	7.534	8.655	-6.413
2019	1.067	6.592	7.659	-5.525

Kaynak: ITC,2020.

2019 yılı rakamlarına göre, Türkiye'nin Hindistan'a gerçekleştirdiği ihracat kaleminde ilk sırayı makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler ve bunların parçaları bulunmaktadır (Ek-1). Bu ülkeye gerçekleştirilen toplam ihracatın yaklaşık beşte birini bu ürün bileşenleri oluşturmaktadır. Bu ürün bileşenlerinden sonra en fazla ihracatının yapıldığı ürün bileşenleri tuz, kükürt, toprak ve taş ve sıvama malzemelerinden oluşan ürün bileşenleri sıralanmaktadır. Türkiye'nin 2019 yılı itibarıyla en fazla ithal ettiği ürün bileşenini ise %29,64 ile mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların

damıtılmasından elde edilen ürünler oluşturmaktadır(Ek-2). Bu ürün grubunu %16,42 pay ile doğal veya kültür incileri, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplanmış metaller takip etmektedir. Türkiye'nin bu ülkeden ithal ettiği en büyük üçüncü ürün bileşeni ise %6,22 ile organik kimyasallar oluşturmaktadır.

3.4 Türkiye-Çin Dış Ticareti

1980'lere kadar komünist sistemin yapısı gereği dışa kapalı bir ekonomik yapıya sahip olan Çin, bu yapısını 1990'larla birlikte değiştirmiş ve dışa açık bir ekonomi özelliği kazanmaya başlamıştır. Bu özelliği kazanabilmek için birçok reformlar gerçekleştiren Çin, 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olarak tamamen dünya ticaretine adapte olmuştur. 2019 yılı itibariyle 1.398 milyon nüfusu ve 2010-2019 yılları arasında ortalama %7,69 oranında büyüyen Çin ekonomisi, dünyanın en büyük ekonomileri arasında kendine yer edinmiştir. 2019 yılı itibariyle Çin ekonomisi ABD'nin ardından ikinci sırada yer almaktadır. 2010-2019 yılları arasında bir dünya devi olarak adlandırılan Çin tek başına dünya ihracatının %12'sini, ithalatının ise %10'unu gerçekleştirmekte ve bu dönemde artan ölçüde dış ticaret fazlası vermektedir. Dünya ihracatında birinci sırada bulunan Çin, dünya ithalatında ise ABD'nin ardından ikinci sırada yer almaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2020). Nüfusunun kalabalık olması ve bu sebeple de çalışma çağındaki bulunan aşırı nüfusun yarattığı işgücü maliyeti avantajı, her türlü ekonomik faaliyete uygun topraklara sahip olması ve yine benzer bir şekilde nüfus yapısının yarattığı potansiyel piyasa gücü sayesinde Çin ekonomisi eşsiz bir rekabet avantajı kazanmaktadır. Bununla birlikte sürekli artan ihracatı sayesinde dış ticaret fazlası veren Çin, dünyada diğer ülkelere sermaye ihracı gerçekleştiren önemli ülkeler arasında kendine yer edinmiştir (Akbulak, 2008: 11).

Türkiye ile Çin arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin geçmişi İpek yoluna kadar uzanmaktadır (Şimşek, 2006: 12). 1980'li yıllardan itibaren her iki ülkenin de liberalleşme politikası izlemesiyle ikili ticari ilişkileri de ivme kazanmaya başlamıştır.1990'dan günümüze kadar iki ülke arasında dış ticaret düzenli bir şekilde artmaya devam etmiştir.

2010-2019 yılları arasında Türkiye ile Çin arasında gerçekleşen dış ticaretin gelişimi Tablo 10'da gösterilmektedir. 2010 yılında iki ülke arasında gerçekleşen dış ticaret hacmi 19.449 milyon dolar iken bu rakam 2019 yılı itibariyle %7,89 oranında artış göstererek 20.984 milyona ulaşmıştır. 1990'lardan itibaren Türkiye ile Çin arasındaki dış ticaret dengesi Türkiye aleyhine açık vermeye devam etmektedir. 2019 yılı itibariyle ihracat ve ithalat arasındaki denge negatif bir biçimde Türkiye ekonomisine yansımış durumdadır. Kuşkusuz bu durum, Türkiye aleyhine bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, Çin ile Türkiye arasındaki gerçekleşen dış ticarete Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı dış ticaret açığı önemli bir sorun olarak görülmelidir. Aslında, Türkiye'nin Çin ile ikili ticarete karşı karşıya kaldığı dış ticaret açığı problemi sadece kendine has bir problem olarak ortaya çıkmamaktadır. Benzer problemler birçok dünya ülkesinde de yer almaktadır.

2019 yılı itibariyle Türkiye'nin Çin'e ihracat tutarı yaklaşık 3 milyar dolara yaklaşmışken, Türkiye'nin Çin'den ithalat tutarı ise 18 milyar doları aşmıştır. 2019 yılı itibariyle Türkiye'nin toplam ihracatında Çin %1,50 ile 18.sırada yer alırken, aynı dönemde Türkiye'nin toplam ithalatında ise %9,16 ile Rusya ve Almanya'nın ardından 3. sırada yer almaktadır (TUİK,2020).

Tablo 10: Türkiye'nin Çin ile İkili Ticareti (2010-2019) (Milyon \$)

	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>	<i>Dış Ticaret Hacmi</i>	<i>Dış Ticaret Dengesi</i>
2010	2.269	17.180	19.449	-14.911
2011	2.466	21.693	24.159	-19.227
2012	2.833	21.295	24.128	-18.462
2013	3.600	24.685	28.285	-21.085
2014	2.861	24.918	27.779	-22.057
2015	2.414	24.873	27.287	-22.459
2016	2.329	25.440	27.769	-23.111
2017	2.936	23.370	26.306	-20.434
2018	2.912	20.719	23.631	-17.807
2019	2.587	18.397	20.984	-15.810

Kaynak: ITC,2020.

2019 yılı verilerine göre, Türkiye'nin Çin'e gerçekleştirmiş olduğu ihracatın bileşenlerine baktığımızda ilk sırada tuz, kükürt, sıvama malzemeleri gelmektedir (Ek-1). Bu ürün bileşeninin Çin'e yapılan ihracattaki payı %30,54 olarak gerçekleşmiştir. İkinci sırada ise %20,46 ile cevher, cüruf ve kül ürün grubu yer almaktadır. 2000'li yılların başından itibaren Türkiye'nin Çin'e gerçekleştirmiş olduğu ihracat birkaç ürünün dışına çıkmamaktadır. Türkiye tarafından bakıldığında ihracatın yapısının da çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmesi gerekmektedir. İhracatta çeşitlendirilmeye gidilmemesi dış ticaret açısından önemli riskler taşımaktadır (Şimşek, 2006: 14). Aynı dönemde Türkiye'nin Çin'den en fazla ithal ettiği ürün bileşeni ise elektrikli makine ve cihazlar ve bunların aksam ve parçalarıdır. Türkiye'nin bu ülkeden ithalatının dörtte birinden fazlasını elektrikli makine ve cihazlar ve bunların aksam ve parçaları oluşturmaktadır. Bu ürün bileşenini, makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar ve bunların parçaları ile organik kimyasallar oluşturmaktadır (Ek-2).

Türkiye'nin Çin ile olan dış ticaretinde kendi lehine istenilen düzeyde ihracat yapamamasının çok boyutlu sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepler genel olarak dış ticaret sorunları olarak karşımıza çıkmakta ve sorunları şu şekilde özetlemek mümkündür (Şimşek, 2006: 15-17)

- Ülkelerin dış ticaretten kazanç elde edebilmeleri o ülkelerin rekabet gücüne bağlı olmaktadır. Türkiye ile Çin arasındaki dış ticaret incelendiğinde; Çin'in dünyanın en kalabalık ülkesi olması ve çalışacak işgücü sayısının Türkiye'den çok fazla olması işgücü maliyetlerini düşük seviyelerde tutmasına sebep olmaktadır. Ortaya çıkan bu durum da Türkiye'nin Çin karşısında ihracat yönünden bir dezavantaj yaratmaktadır.

- Çin'in uyguladığı düşük kur rejimi de iki ülke arasında dış ticaretin Çin lehine sonuçlanmasına sebep olmaktadır.

- Çin dış ticaret mevzuatının ve hukuk mekanizmalarının yeterince açık olmaması sebebiyle Türk ihracatçılarının Çin'e ihraç edecekleri ürünlerde çekimsiz kalmaları da Türkiye'nin aleyhine bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.5 Türkiye-Güney Afrika Dış Ticareti

2019 yılı itibariyle 58 milyondan fazla nüfusu ile Afrika kıtasının en büyük ekonomisi konumunda bulunan Güney Afrika Cumhuriyeti, gelişmişlik düzeyi ve ekonomik güç bakımından dikkat çekmektedir. Ülke ekonomisi büyük oranda sanayi ve madencilğe dayanmakta ve bir piyasa ekonomisi yürürlükte bulunmaktadır. Bu ülkenin ekonomisi, 18. yüzyılın ortalarına kadar hayvancılığa dayanmaktaydı. 19.yüzyılın başlarından itibaren ise dünyanın en zengin altın ve elmas kaynaklarının ortaya çıkarılması ile birlikte hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Bu dönem içerisinde Sahra Altı Afrika bölgesinin toplam GSYİH'sinin neredeyse yarısı sadece Güney Afrika tarafından gerçekleştirilmiştir (Dal, 2012: 1). 1970'lerden sonra önemli bir değişim süreci geçiren bu ülke, zengin yeraltı kaynakları ve tarıma elverişli alanlarıyla göz doldurmakla kalmamış, ekonomide birincil sektörleri oluşturan madencilik ve tarımı geri planda bırakıp, ikincil sektörleri oluşturan imalat sanayi, inşaat ve elektrik sektörlerinde atılım gerçekleştirerek ülke ekonomisine katkısını artırmayı başarmıştır. 1970'lerden itibaren sürekli olarak pozitif bir büyüme görülen ülkede sadece 2009 finansal krizi döneminde negatif bir büyüme gerçekleşmiştir (Dal, 2012: 32). 2010-2019 yılları arasında dünya ortalamasının altında bir büyüme oranına sahip olmasına rağmen ülke ciddi bir dinamik yapısı ile dikkat çekmektedir. Güney Afrika'nın GSYİH'sinin yaklaşık olarak yarısını dış ticaret hacmi oluşturmaktadır. Güney Afrika'nın dış ticareti denge seviyesine çok yakın olmakla birlikte 2015-2018 yılları arasında ortalama olarak yaklaşık 5 milyar dolar dış ticaret fazlası vermiştir (Ticaret Bakanlığı, 2020).

Türkiye ile Güney Afrika ile olan ticari ilişkiler 1966 yılından itibaren devam etmektedir. Ancak Türkiye'de uygulanan dış ticaret politikaları sebebiyle 1980 yılına kadar iki ülke arasında gerçekleşen dış ticaret hacmi çok düşük seviyelerde kalmıştır. 2000'li yıllara kadar yine düşük seviyelerde kalan iki ülke arasındaki dış ticaret, Türkiye'nin 2005 yılında "Afrika yılı" ilan etmesinin ardından artma eğilimine yönelmiştir.

2010 yılından 2019 yılına kadar Türkiye ile Güney Afrika arasında dış ticaretin eğilimi Tablo 11'de gösterilmiştir. 2010-2019 yılları arasında Türkiye'nin Güney Afrika ülkesine gerçekleştirmiş olduğu ihracat miktarı 369 milyon dolar ile 552 milyon dolar arasında değişmektedir. İncelenen 10 yıl boyunca Türkiye'nin Güney Afrika'ya gerçekleştirmiş olduğu ihracat miktarında %49,59 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Güney Afrika ülkesinden yapmış olduğu ithalat değeri ise 2010 yılında 889 milyon dolar olarak gerçekleşirken, 2019 yılı itibariyle bu değer %14,84 oranında azalarak 757 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İki ülke arasında gerçekleşen dış ticaret hacmi ise 2019 yılı itibariyle 1 milyar 300 milyon doları aşmış durumdadır. İncelenen yıllar arasında ikili ticaret ilişkisinde ise Türkiye aleyhine bir durum söz konusudur. 2010 yılında 520 milyon dolar bir dış ticaret açığına sahip olan Türkiye, 2019 yılı itibariyle 205 milyon dolarlık bir dış ticaret açığı gerçekleştirmiştir. Bir diğer ifadeyle, 2010-2019 yılları arasında ikili ticaret nedeniyle Türkiye'nin dış ticaret açığında %60,57'lik bir azalış meydana gelmiştir.

Tablo 11: Türkiye'nin Güney Afrika ile İkili Ticareti (2010-2019) (Milyon \$)

	<i>İhracat</i>	<i>İthalat</i>	<i>Dış Ticaret Hacmi</i>	<i>Dış Ticaret Dengesi</i>
<i>2010</i>	369	889	1.258	-520
<i>2011</i>	510	1.954	2.464	-1.444
<i>2012</i>	381	1.289	1.670	-908
<i>2013</i>	619	1.479	2.098	-860
<i>2014</i>	545	1.189	1.734	-644
<i>2015</i>	489	918	1.407	-429
<i>2016</i>	405	1.058	1.463	-653
<i>2017</i>	485	1.744	2.229	-1.259
<i>2018</i>	534	1.381	1.915	-847
<i>2019</i>	552	757	1.309	-205

Kaynak: ITC,2020.

Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC)'nin (2020) -verilerine göre; 2019 yılı itibariyle Türkiye'nin Güney Afrika'ya gerçekleştirdiği ihracatında ürün bazında öne çıkan bileşenlerine baktığımızda 103 milyon doları aşkın değeri ile demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların aksam, parça ve aksesuarları (kara taşıtları) gelmektedir. Bu ürün bileşenini 91,9 milyon dolar ile makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar ve bunların parçaları ve 35,9 milyon dolar ile kauçuk ve kauçuktan eşyalar oluşturmaktadır (Ek-1).

2019 yılı itibariyle Türkiye'nin Güney Afrika'dan en fazla ithal ettiği ürün grubu ise 219,9 milyon dolar ile makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar ve bunların parçalarıdır. Türkiye'nin Güney Afrika'dan yaptığı toplam ithalatın yaklaşık %30'unu mekanik aletler/nükleer reaktörler oluşturmaktadır. Bu ürün bileşeninden sonra bu ülkeden en fazla ithal edilen ürün bileşenleri ise %22,01 ile doğal veya kültür incileri, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metallere elde edilen ürünler oluşturmaktadır (Ek-2).

Sonuç olarak Güney Afrika ülkesi, Türkiye'nin ihracatını yaptığı ürünler için Sahra-Altı Afrika bölgesinde en önemli hedef piyasa olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak Türkiye'nin Sahra- Altı Afrika pazarına girişi, Avrupa Birliği ve Asya ülkelerinin piyasaya girişte sahip olduğu üstün rekabet avantajı nedeniyle ve ayrıca ülkede sanayi altyapısının günümüzde ileri düzeyde olması ve buna ek olarak da piyasada hâlihazırda yerleşik ilişkiler sebebiyle zorluklar içermektedir (Ticaret Bakanlığı, 2020). Aynı zamanda iki ülke arasında serbest ticaret anlaşmasının bulunmaması nedeniyle iki ülke dış ticaretinde gümrük vergisi dezavantajına neden olmaktadır. Bu nedenle uygulanan yüksek oranlı gümrük vergileri dış ticaret aktivitelerini zor duruma sokmaktadır.

4. Türkiye'nin BRICS Grubu Ülkeleriyle Ticari Yoğunluk Analizi

Bu bölümde 2010-2019 yılları arasında Türkiye ile BRICS grubuna dâhil ülkeler arasındaki dış ticaret ilişkilerini analiz etmek için ticaret yoğunluğu endeksi ölçümleri kullanılacaktır. İlk kez Brown (1949) tarafından geliştirilen ticaret yoğunluğu yaklaşımı Kojima (1964) tarafından revize edilmiş ve geliştirilmiştir. Ticaret yoğunluğu endeksi (TII) iki ülke arasındaki ticaretin yoğunluğunu, diğer ülkelerle olan ticaretini karşılaştırarak ölçmektedir (Brown 1949; Kojima 1964: 19). Bir başka ifadeyle ticaret yoğunluğu endeksi, bir ülkenin başka bir ülkeyle olan ticaretinin diğer ülkenin dünya

ticaretindeki payına oranı olarak tanımlanmaktadır (Drysdale ve Garnaut, 1982: 68). Ticaret yoğunluğu endeksi, ikili ticaret akışlarını ve dirençlerini analiz etmek için kullanılan yöntem olarak hesaplanmaktadır. Bu endeksi kullanmanın ana avantajı, ülkenin veya bölgenin boyutunu içermemesidir. Bu endeks muntazam bir ihracat payı olarak alınabilmektedir. Diğer bir deyişle, muhabir ülkenin bölgeye ihraç ettiği ürünün dünya ihracatının bölgeye olan payına oranı olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç olarak ticaret yoğunluk endeksi, muhabir ülkenin ortağına ortalama olarak dünyadan daha fazla ihracat yapıp yapmadığını göstermektedir. Ticaret yoğunluk endeksi; ihracat ve ithalat yoğunluk endeksi olarak iki şekilde hesaplanabilmektedir (Chandran, 2010: 2).

İhracat yoğunluk endeksi şu şekilde hesaplanabilmektedir:

$$XI_{JI} = \left[\frac{X_{JI}}{X_J} \right] \div [M_I \div (M_W - M_J)] \quad (\text{Denklem 1})$$

Burada;

XI_{JI} : j ülkesinden i ülkesine ihracat yoğunluk endeksi, X_{JI} : j ülkesinden i ülkesine ihracat, X_J : j ülkesinin toplam ihracatı, M_I : i ülkesinin toplam ithalatı, M_W : Dünya’da gerçekleşmiş toplam ithalat, M_J : j ülkesinin toplam ithalatı ifade etmektedir.

İthalat yoğunluk endeksi de benzer şekilde hesaplanabilmektedir:

$$MI_{JI} = \left[\frac{M_{JI}}{M_J} \right] \div [X_I \div (X_W - X_J)] \quad (\text{Denklem 2})$$

Burada;

MI_{JI} : j ülkesinden i ülkesine ithalat yoğunluk endeksi, M_{JI} : j ülkesinden i ülkesine ithalat, M_J : j ülkesinin toplam ithalatı, X_I : i ülkesinin toplam ihracatı, X_W : Dünya’da gerçekleşmiş toplam ihracat, X_J : j ülkesinin toplam ihracatı göstermektedir.

Hesaplanan ticaret yoğunluk endeksleri, ikili ticaret akışlarının gücünü ölçmekte ve ikili ticaretin değerinin dünya ticaretindeki paylarına göre beklenenden daha büyük veya daha küçük olup olmadığının belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Eğer hesaplanan endeks değeri 1’den büyük (daha az) bir endeks ise ortak ülkenin dünya ticaretindeki varlığı göz önüne alındığında, beklenenden daha büyük (daha küçük) bir ikili ticaret akışı anlamına gelmektedir. Değer 0 ise, ortak ülkeler arasında ticari bir ilişki olmadığı anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle endeks değeri 1’den büyükse, ortaklar arasındaki ticaretin üyelerine yönelik uzmanlaştığı anlamına gelmekte ve bu da ticaret saptırmasının daha az kapsamına yol açmaktadır. Eğer değer 0’dan küçükse, ortaklar arasındaki ticaretin bölge içinde yoğunlaşmamış olduğu ve dünya ortaklara kıyasla bölgeye daha fazla ihracat (ithalat) yaptığı anlamına gelmektedir.

Türkiye’nin BRICS grubu ülkeler ile 2010-2019 yıllarını kapsayan ihracat ve ithalat yoğunluk endeks eğilimleri Tablo 12’de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde, Türkiye’nin 2010-2019 yılları

arasında sadece Rusya ile ihracatı diğer BRICS grubu ülkelere göre yüksek derecede yoğun gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Rusya ile ihracat yoğunluk endeksi 2010-2019 yılları arasında 1,06 ile 2,71 arasında değişmektedir. 2010 yılında 2,66 olarak gerçekleşen ihracat yoğunluk endeksi, 2013 yılında en yüksek değere ulaşmıştır (2,71). 2013 yılından sonra azalma eğilimine geçen ihracat endeksi 2019 yılı itibariyle 1,64 olarak gerçekleşmiştir. İncelenen 10 yıllık ortalama ihracat endeksi ise 2,10 olarak hesaplanmıştır. 10 yıl boyunca Türkiye ve Rusya arasındaki ticaret, dünyanın geri kalanıyla olan ortalama ticaretinden daha yüksek olmuştur. Rusya dışında kalan diğer BRICS grubu ülkeleri ile Türkiye'nin ihracat yoğunluğu değeri 2010-2019 yılları arasında sürekli olarak endeks değeri olan 1'in altında kalmıştır. 10 yıllık ortalama ihracat endeks değeri Brezilya ile 0,38, Hindistan ile 0,20, Çin ile 0,17 ve Güney Afrika ile 0,62 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum ise Türkiye ile Brezilya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika ile ihracat yönünden beklenenden daha az bir ikili ticaret akışı anlamına gelmektedir.

Tablo 12: Türkiye'nin BRICS Grubu Ülkeler ile İhracat (XI) ve İthalat (MI) Yoğunluk Endeks Sonuçları

	Brezilya		Rusya		Hindistan		Çin		G. Afrika	
	XI	MI	XI	MI	XI	MI	XI	MI	XI	MI
2010	0,44	0,53	2,68	4,39	0,23	1,24	0,21	0,87	0,59	0,86
2011	0,52	0,60	2,62	3,45	0,21	1,60	0,18	0,85	0,66	1,35
2012	0,53	0,56	2,53	3,91	0,19	1,55	0,18	0,80	0,43	1,00
2013	0,47	0,43	2,71	3,53	0,15	1,40	0,22	0,83	0,73	1,15
2014	0,40	0,59	2,45	3,91	0,15	1,67	0,17	0,82	0,64	0,99
2015	0,30	0,74	2,31	4,83	0,19	1,68	0,16	0,86	0,65	0,88
2016	0,27	0,77	1,06	4,24	0,20	1,76	0,16	0,96	0,60	1,10
2017	0,28	0,87	1,35	4,10	0,19	1,57	0,17	0,77	0,65	1,46
2018	0,31	1,17	1,66	4,23	0,25	2,01	0,15	0,71	0,66	1,25
2019	0,28	0,96	1,64	4,67	0,23	1,80	0,13	0,65	0,65	0,73
Ort.	0,38	0,72	2,10	4,12	0,20	1,63	0,17	0,81	0,62	1,08

Kaynak: ITC, 2020. Yazar tarafından derlenip hesaplanmıştır.

Benzer şekilde Tablo 12'de Türkiye ile BRICS grubu ülkeleri ile hesaplanmış ithalat yoğunluk endeksi sonuçlarına yer verilmiştir. Tekil ülkeler temelinde değerlendirildiğinde, Brezilya'nın ithalat yoğunluk endeksinde 2015 yılından itibaren artış gözlenmektedir. 2014 yılında 0,59 olarak hesaplanan endeks değeri 2018 yılı itibariyle %98,3 artarak 1,17 olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2019 yılı itibariyle ithalat endeks değeri bir miktar azalarak 0,96 olarak hesaplanmıştır. Rusya, BRICS grubu ülkeler içerisinde en fazla ithalat yoğunluk endeksine sahip ülke konumunda bulunmaktadır. 2010-2019 yılları arasında ortalama endeks değeri 4,12 olarak gerçekleşen Türkiye, Rusya'nın en büyük ithalat ortağı olduğu için ithalat yoğunluğu da oldukça yüksektir. 10 yıl boyunca Hindistan'ın da ithalat yoğunluk endeks değeri sürekli olarak 1'in üzerinde gerçekleşmiştir. Bu ülkenin endeks değeri 2010-2019 yılları arasında 1,24 ile 2,01 arasında değişmektedir. Tablodan incelendiğinde yine benzer şekilde incelenen yıllar boyunca Güney Afrika'nın da ortalama ithalat yoğunluk endeksi 1'in üzerinde gerçekleşmiştir.

(1,08). 2010-2019 yılları arasında Türkiye'nin BRICS grubu ülkelerle ortalama ihracat ve ithalat endeks değerlerine baktığımızda ihracat endeks değerlerinin ithalat endeks değerlerinden daha düşük gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum bize Türkiye ve BRICS grubu ülkeleri arasında gerçekleşen dış ticarete, bu ticari ilişkinin Türkiye aleyhine, BRICS grubu ülkelerin ise lehine bir yapı sergilediği ortaya koymaktadır. Benzer bir şekilde Türkiye'nin bu ülkeler ile yapılan dış ticaretinde sürekli olarak dış ticaret açığı verdiğini de gözler önüne sermektedir.

Tablo 13: BRICS Grubu Ülkelerin Türkiye ile İhracat (XI) ve İthalat (MI) Yoğunluk Endeks Sonuçları

	<i>Brezilya-Türkiye</i>		<i>Rusya-Türkiye</i>		<i>Hindistan-Türkiye</i>		<i>Çin-Türkiye</i>		<i>G. Afrika-Türkiye</i>	
	<i>XI</i>	<i>MI</i>	<i>XI</i>	<i>MI</i>	<i>XI</i>	<i>MI</i>	<i>XI</i>	<i>MI</i>	<i>XI</i>	<i>MI</i>
2010	0,41	0,47	2,85	2,74	0,84	0,29	0,56	0,26	0,39	0,44
2011	0,42	0,53	2,18	2,70	0,89	0,25	0,56	0,21	0,39	0,73
2012	0,38	0,51	2,35	2,53	0,96	0,25	0,53	0,20	0,50	0,57
2013	0,29	0,58	2,11	2,79	0,98	0,22	0,54	0,25	0,50	0,78
2014	0,44	0,45	2,27	2,70	1,34	0,34	0,57	0,19	0,49	0,77
2015	0,55	0,37	4,57	2,48	1,30	0,28	0,59	0,17	0,53	0,77
2016	0,62	0,32	3,85	1,30	1,36	0,35	0,58	0,17	0,38	0,64
2017	0,63	0,34	3,86	1,64	1,24	0,27	0,54	0,20	0,37	0,73
2018	0,86	0,33	4,16	2,00	1,43	0,45	0,56	0,17	0,48	0,74
2019	0,91	0,35	4,67	2,18	1,31	0,51	0,58	0,16	0,29	0,79
Ort.	0,55	0,43	3,13	2,30	1,17	0,32	0,56	0,20	0,43	0,70

Kaynak: ITC, 2020. Yazar tarafından derlenip hesaplanmıştır.

Tablo 13'te ise BRICS grubu ülkelerin 2010-2019 yılları arasında Türkiye ile ihracat ve ithalat yoğunluk endeks değerlerine yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde incelenen 10 yılda ortalama olarak sadece Rusya ve Hindistan'ın Türkiye ile ihracat yoğunluk endeksi 1'in üzerinde gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre Rusya ve Hindistan'ın Türkiye ile ihracatı diğer ülkelere göre yüksek derecede yoğun gerçekleşmektedir. Brezilya, Çin ve Güney Afrika'da ise 1'in altından gerçekleşmiştir. Ortalama ithalat yoğunluk endeks değeri ise sadece Rusya'da 1'in üzerinde hesaplanmıştır. Ancak Rusya'nın incelenen 10 yıllık ortalama ihracat yoğunluk değeri ithalat yoğunluk değerinden yüksektir. Bu durum da Rusya'nın Türkiye'ye ihracat eğiliminin arttığını göstermektedir. Bir başka ifadeyle söylemek gerekirse, Türkiye'nin Rusya'dan yaptığı ithalatın bağımlılığı artmaktadır. Genel olarak değerlendirdiğimizde ise BRICS grubuna dâhil olan ülkelerin Türkiye'ye karşı dış ticaretten kazançlı çıktığını söylemek zor olmayacaktır.

Sonuç

Günümüzde dünyanın %40'ından fazla nüfusu ve küresel GSYİH'nin yaklaşık dörtte birine sahip olan BRICS grubu ülkelerinin önümüzdeki 30 yıl içerisinde dünya ekonomisinde daha fazla söz sahibi olacağı düşünülmektedir. Benzer şekilde gelişmekte olan bir ekonomiye sahip Türkiye'nin de ilerleyen dönemlerde BRICS grubu ülkeler gibi benzer bir ekonomik performansa sahip olması ve

dünya ekonomisinde en ön saflarda kendine yer edineceği görüşü savunulmaktadır. Son yıllarda da Türkiye ile BRICS grubu ülkeler arasındaki dış ticaret de giderek önem kazanmakta ve artarak da devam edeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada öncelikle BRICS grubu ülkelerin 2010-2019 yılları arasında küresel ekonomideki konumu, daha sonra da aynı dönemler arasında Türkiye ile dış ticaretinin gelişimi açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada, Türkiye ile BRICS grubu ülkeleri arasındaki dış ticaret ihracat ve ithalat yoğunluk endeks analizleri kullanılarak açıklanmıştır. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, Türkiye'nin BRICS grubu ülkeler ile dış ticareti yıllar geçtikçe gelişmekte ve devam edeceği de düşünülmektedir. Benzer şekilde Türkiye'nin bu grup ülkeler ile ticaretinde dış ticaret açığı verdiği ve ikili ticaretten Türkiye'nin zarar gördüğü aksine BRICS grubu ülkelerin ise kazançlı çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Mehmet Ali DEMİR

Ek 1:Türkiye'nin BRICS Grubu Ülkelere İhracatındaki İlk 10 Ürün Grubu (2019) (Milyon Dolar)

Ürün	Brezilya		Rusya		Hindistan		Çin		Güney Afrika	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
İnorganik kimyasallar; değerli metallerin, nadir toprak metallerinin organik veya inorganik bileşikleri	69,4	14,50			72,9	6,83	213,6	8,25	17,5	3,17
Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların aksam, parça ve aksesuarı	56,2	11,74	395,5	10,26	31,9	2,99			103,8	18,79
Makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar; bunların parçaları	44,4	9,28	476,1	12,35	212,3	19,89	158,9	6,14	91,9	16,64
Yenilebilir meyve ve fındık; narenciye veya kavun kabuğu	40,8	8,52	655,5	17,01	32,9	3,08	41,7	1,61		
Demir ve Çelik	40,0	8,36			60,3	5,65			13,9	2,51
Tabaklama veya boyama ekstraları	22,4	4,68					42,1	1,62		
Tuz; kükürt; toprak ve taş; sıvama malzemeleri, kireç ve çimento	21,7	4,53			136,9	12,83	790,1	30,54		
Plastik ve Mamulleri	18,5	3,86	172,0	4,46	36,0	3,37	57,9	2,23	31,6	5,72
Cam ve cam eşyalar	14,1	2,94								
Elektrikli makine ve cihazlar ve bunların aksam ve parçaları	13,1	2,73	170,0	4,41	52,2	4,89			26,5	4,79
Yenilebilir sebzeler ve bazı kök ve yumrular			132,6	3,44						
Örme giyim eşyası ve aksesuarı			126,2	3,27						
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı			116,7	3,02						
Örme veya tığ işi kumaşlar			116,0	3,01						
Demir veya çelikten eşya			114,4	2,97			65,1	2,51		
Sebze, meyve, kuruyemiş veya bitkilerin diğer kısımlarının preparatları							98,4	3,80		
Yağlı tohumlar ve yağlı meyveler; çeşitli tahıllar, tohumlar ve meyveler					63,7	5,97				
Doğal veya kültür incileri, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplanmış metaller					38,7	3,62				
Uçaklar, uzay araçları ve bunların parçaları									15,3	2,77
Cevher, cüruf ve kül							529,5	20,46		
Optik, fotografik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi ürünler							59,5	2,30		
Kauçuk ve kauçuktan eşya									35,9	6,50
Bakır ve bakırdan eşya									17,8	3,22
Şeker ve şeker mamulleri									17,2	3,11
Diğer	137,8	28,86	1.377	35,80	329,2	30,88	530,2	20,54	180,8	32,78
Toplam	478,4	100	3.852	100	1.067	100	2.587	100	552,2	100

Kaynak: ITC, 2020.(Erişim Tarihi: 19.07.2020). Yazar tarafından derlenip hesaplanmıştır.

BRICS Ülkelerinde Ticari Dinamikler: Türkiye ile BRICS Grubu Ülkelerin Ticari Yoğunluk Analizi

Ek 2:Türkiye'nin BRICS Grubu Ülkelerden İthalatındaki İlk 10 Ürün Grubu (2019) (Milyon Dolar)

Ürün	Brezilya		Rusya		Hindistan		Çin		Güney Afrika	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Yağlı Tohumlar ve Yağlı Meyveler...	483,6	19,66	114,2	0,51						
Cevher, Cüruf, Kül	480,3	19,53							97,2	12,83
Demir ve Çelik	279,1	11,35								
Pamuk	231,3	9,40								
Canlı Hayvanlar	163,5	6,64								
Kahve, Çay ve Baharatlar	141,3	5,74								
Tütün ve tütün yerine geçen maddeler	121,0	4,92								
Makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler, kazanlar ve bunların parçaları	112,0	4,55			383,7	5,82	3.887	21,12	219,9	29,02
Eczacılıkla ilgili ürünler	84,4	3,43								
Kâğıt ve karton; kâğıt hamuru, kâğıt veya mukavvadan eşya	64,5	2,62								
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler			14.198	63,46	1.954	29,64			99,2	13,09
Demir ve Çelik			3.130	13,99			429,7	2,33	43,3	5,71
Hububat			1.621	7,24						
Alüminyum ve mamulleri			1.059	4,73						
Gıda endüstrilerinden kalıntılar ve atıklar; hazırlanmış hayvan yemi			309,3	1,38					10,3	1,36
Bakır ve Bakırdan eşya			292,2	1,30						
Hayvansal veya bitkisel katı ve sıvı yağlar ve bunların parçalanma ürünleri; hazır yemeklik yağlar			287,4	1,28						
İnorganik kimyasallar; değerli metallerin, nadir toprak metallerinin organik veya inorganik bileşikleri			233,9	1,04						
Organik Kimyasallar			187,0	0,83	410,2	6,22	982,4	5,34	10,7	1,41
Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların aksam, parça ve aksesuarı					269,1	4,08	439,3	2,38	35,3	4,66
Doğal veya kültür incileri, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, kaplanmış metaller					1.083	16,42			166,8	22,01
İnsan yapımı filamentler; suni tekstil malzemelerinden şeritler ve benzerleri					312,9	4,74	793,3	4,31		
Elektrikli makine ve cihazlar ve bunların aksam ve parçaları;					409,7	6,21	5.229	28,42		
Plastikler ve Mamulleri					231,6	3,51	784,2	4,26		
Tabaklama veya boyama ekstreleri					229,3	3,47	311,4	1,69	8,7	1,14
Suni devamsız devamlı lifler					162,6	2,46				
Optik, fotografik, sinematografik, ölçme, kontrol, hassas, tıbbi veya cerrahi ürünler							576,0	3,13		
Demir veya çelikten eşya							373,7	2,03		
Çeşitli kimyasal ürünler									12,4	1,63
Diğer	298	12,16	941	4,24	1.145,9	17,43	4.591	24,99	53,7	7,14
Toplam	2.459	100	22.373	100	6.592	100	18.397	100	757,5	100

Kaynak: ITC, 2020.(Erişim Tarihi: 19.07.2020). Yazar tarafından derlenip hesaplanmıştır.

Kaynakça

- Ağır, Hüseyin ve Selvi Yıldırım (2015). Türkiye İle BRICS Ekonomilerinin Makroekonomik Performans Karşılaştırması: Betimsel Bir Analiz, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(2), 39-66.
- Akbulak, Sevinç (2008). BRICS Ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin) ile Güney Kore Ekonomilerine ve Sermaye Piyasalarına İlişkin Temel Göstergeler ve Kısa Değerlendirmeler. *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*. <https://spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/956> (Erişim Tarihi: 30.03.2020).
- Battal, Turgay ve Ercan Akan (2019). BRICS Ülkeleri İle Türkiye'nin Performans Ve Potansiyel Kriterleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Beykoz Akademi Dergisi*. 7(1), 1-35.
- Brown, Arthur Joseph (1949). *Applied Economics: Aspects of World Economy in War and Peace*. George Allen and Unwin, London.
- Bülbül, Engin (2018). *Türkiye ile BRICS Ülkeleri Dış Ticaret Değerlendirmesi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası Ticaret ve Para Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Chandran, Sarath (2010). Trade similarity between India and ASEAN countries in the context of the RTAs. *MPRA Paper No. 29279*.
- Dal, Süleyman (2012). *Türkiye İle Güney Afrika Cumhuriyeti Arasındaki Ekonomik İlişkiler (2000-2010)*. Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu İktisatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Drysdale, Peter David ve Ross Garnaut (1982). Trade Intensities and the Analysis of Bilateral Trade Flows in a Many-country World: A Survey, *Hitotsubashi Journal of Economics*, 22(2),62-84.
- Gerber, James (2017). *Uluslararası İktisat*. Nihal Tuncer Terregrossa (çev.). 1. Baskı. Ankara: Nobel.
- Goldman Sachs (2001)*, Building Better Global Economic BRICs, written by Jim O'Neill, Global Economics Paper No: 66, 30th November 2001, <http://www.goldmansachs.com/ourthinking/topics/brics/brics-reports-pdfs/build-better-brics.pdf>. (Erişim Tarihi: 16.02.2020)
- Goldman Sachs (2003)*, Dreaming With BRICs: The Path to 2050, written by Dominic Wilson and Roopa Purushothaman, Global Economics Paper No: 99, 1st October <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/topics/brics/brics-reports-pdfs/bricsdream.pdf>. (Erişim Tarihi: 16.02.2020).
- Haibin, Niu (2012). BRICS in Global Governance, a Progressive Force? *Dialogue on Globalization*, *Friedrich Ebert Stiftung, FES New York*. <http://library.fes.de/pdffiles/iez/global/09048.pdf>. (Erişim tarihi, 15.02.2020).
- Hult, Tomas (2009). The BRIC Countries. *Global Edge Business Review*, 3(4), 1-2.
- ITC (2020). Trade Map. Trade Statistics for international business development. <https://www.trademap.org/Index.aspx> (Erişim Tarihi: 19.07.2020).
- Kalkınma Bakanlığı (2016)*. Dünya Ekonomisindeki Son Gelişmeler Bülteni. http://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/11/Dunya_Ekonomisindeki_Son_Gelistmeler_2016-I.pdf (Erişim Tarihi: 25.03.2020).
- Kennedy, Paul (1989). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict From 1500 to 2000*. Vintage, US.
- Kojima, Kiyoshi (1964). The pattern of international trade among advanced countries. *Hitotsubashi Journal of Economics*, 5(1), 16-36.
- Kuşat, Nurdan (2015). Gümrük Birliği Antlaşmasını Takip Eden Süreçte Türkiye-BRICS Dış Ticareti Yoğunlaşma Analizi. *Yönetim ve Ekonomi*. Cilt:22(1),219-238.
- Narin, Müslüme ve Dilek Kutluay (2013). Değişen Küresel Ekonomik Düzen: BRIC, 3G ve N-11 Ülkeleri. *Ankara Sanayi Odası Yayını*, 30-50.
- Prestowitz, Clyde (2005). *Three Billion New Capitalists: The Great Shift of Wealth and Power to the east*, Basic Books Inc., U.S.
- Radulescu, Irina Gabriela, Mirela Panait ve Catalin Voica (2014). BRICS Countries Challenge to the World Economy New Trend. *Procedia Economics and Finance*.8, s.605-613.
- Şerif, Dilek, Deniz İstikbal ve Merve Yanartaş (2018). Küresel Ekonomide Yeni Bir Güç Odağı: BRICS. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*. <file:///C:/Users/PC/AppData/Local/Temp/256-Brics-Analiz.pdf> (Erişim Tarihi: 17.07.2020).
- Şimşek, Mevlüdiye (2006). Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti Ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26, 1-24.
- Şimşek, Nevzat, Hayal Ayça Şimşek ve Zhengizkhan Zhanaltay (2017). Analysis of Bilateral Trade Relations between Turkey and Russia Federation. *Bilig*.Number 83, 1-26.

The World Bank. (2020). <https://www.worldbank.org/> (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

Ticaret Bakanlığı (2020). <https://ticaret.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.04.2020).

Truman, Edwin (2006). Implications of Structural Changes in the Global Economy for its Management, Institute for International Economics. United Nations Development Programme, 2013. *Human Development Report 2013*, <https://www.piie.com/publications/papers/truman0306.pdf> (Erişim Tarihi: 10.04.2020)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. (Erişim Tarihi: 10.04.2020)

Vandemoortele, Milo, Kate Bird, Andries Du Toit, Minquan Liu, Kunal Sen ve Fabio Veras Soares (2013). Building blocks for equitable growth: lessons from the BRICS. *Working Paper*, 365:1-50. <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinionfiles/8196.pdf> (Erişim tarihi: 15.02.2020).

Yardley, Jim (2012). *BRICS Leads Fail to Create Rival to World Bank*, New York Times, 29.03.2012.

Yueqin, Lin (2009). External Impacts and Stable Development of Emerging Economy. *Economy & Management Research*.